

LEMPÄÄLÄ

Sääksjärven osayleiskaava arkeologinen täydennysinventointi 2023

Juuso Koskinen

Tilaaja: Lempäälän kunta

Sisältö

Perustiedot	2
Kartat	3
Inventointi	3
Hämeenlinna-Akaa-Tampere -tie	4
Vanha ratalinja.....	7
Osayleiskaavan laajennusalue	8
Tulos	11
Lähteet	11
Aiemmin tuntematon kiinteä muinaisjäänös	12
Lempäälä Akaa-Tampere -tie Ahonperä	12

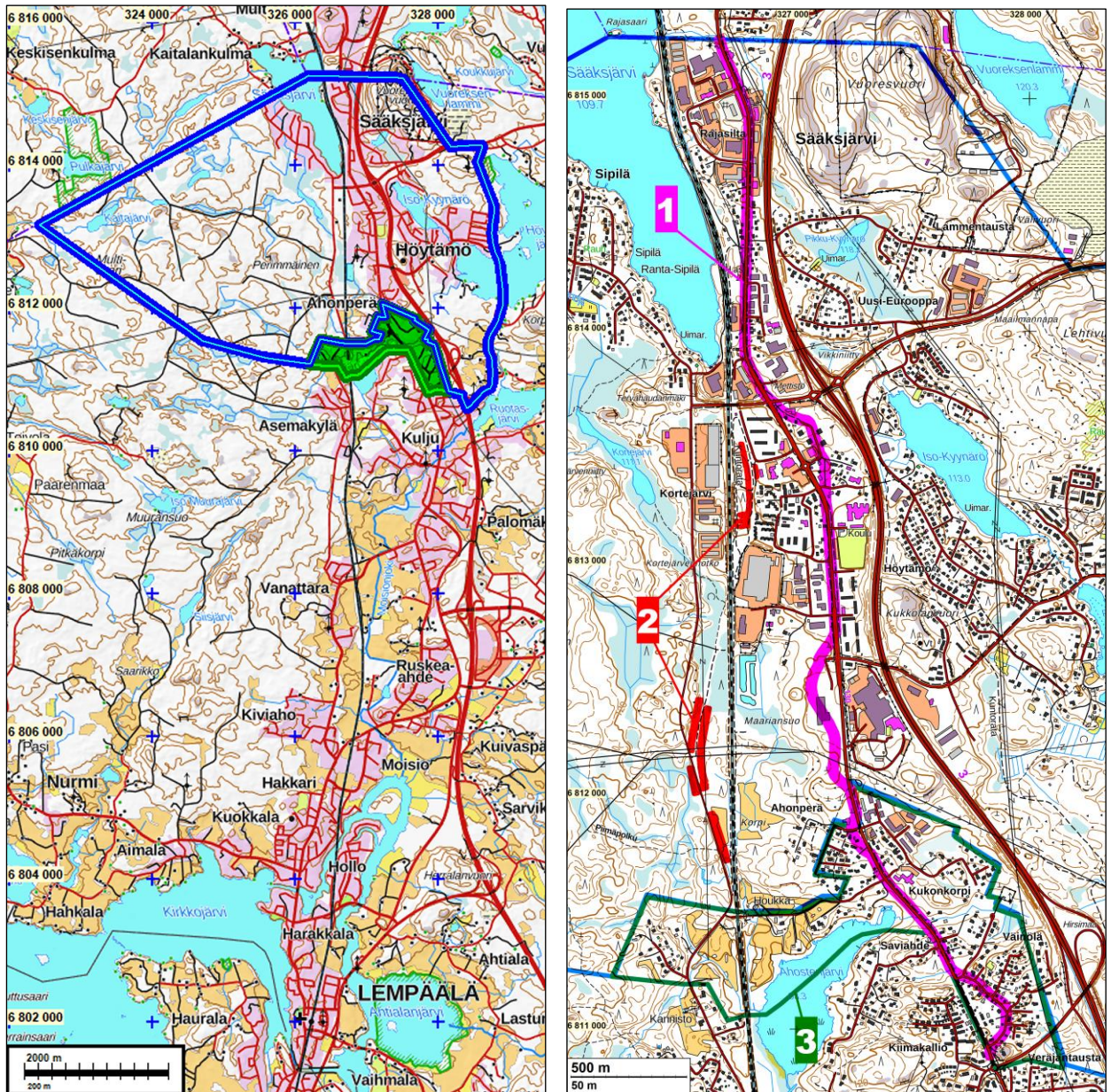
Kansikuva: Ahostenjärven länsiranta, kuvattu etelään.

Perustiedot

- Alue:* Vanhan Akaa-Tampere -tien linjan kohtia 2017 inventoidun Sääksjärven osayleiskaavan alueella ja noin 85 ha laajuinen osayleiskaavan laajennusalue Ahonperässä, Kukonkorvessa, Väinölässä ja Ahostenjärven luoteispuolella.
- Tarkoitus:* 1. Tarkistaa maastossa Akaa-Tampere -tien linjan käytöstä pois jääneet osat.
2. Arvioida onko käytöstä poistuneen Hämeenlinna-Tampere -rautatielinjan kohdalla voinut säilyä suojeltavaksi katsottavia ratapohjan osia.
3. Selvittää sijaitseeko Sääksjärven osayleiskaavan laajennusalueella muinaisjäänöksiä tai muita suojelua vaativia arkeologisia jäänöksiä.
- Maastotyö:* 19.10.2023
- Tilaaaja:* Lempäälän kunta
- Tutkimukset:* Poutiainen, Rostedt, Sepänmaa & Jussila inventointi 2010. Jussila inventointi 2017. Koskinen, Sepänmaa & Jussila inventointi 2019.
- Tekijät:* Valmistelut, maastotyö ja raportti Juuso Koskinen.
- Tulokset:* 1. Osayleiskaavan alueelta todettiin neljässä osassa säilynyt Akaa-Tampere -tien käytöstä poistunut jäänös, jota ei aiemmin tunnettu.
2. Käytöstä poistuneesta Hämeenlinna-Tampere -rautatiestä ei ole 2010 ja 2017 inventointien maastohavaintojen perusteella säilynyt muinaisjäänökseksi tai muuksi arkeologisesti suojeltavaksi jäänökseksi katsottavia ratapohjan osia.
3. Yleiskaavan laajennusalueella ei ole kiinteitä muinaisjäänöksiä, eikä muita suojeltavaksi katsottavia arkeologisia jäänöksiä.
- Muista suunnitellun osayleiskaavan alueen suojeltavista jäänöksistä on tiedot alueen aiempien inventointien 2010, 2017 ja 2019, raporteissa.
- Muita tietoja:* *Muita tietoja:* Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN- ja N2000-järjestelmissä. Paikannukset on tehty 3 m tarkkuuteen pystyvällä GPS-laitteella ja valotutkamallin avulla. Kartat ja ilmakuvat ovat Maanmittauslaitoksen aineistoista 10/2023, ellei toisin mainittu. Muinaisjäänösrekisteri on tarkastettu 10/2023. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat digitaalisia, ja ne ovat tallessa Mikrolitti Oy:n palvelimella. Kuvaaja: Juuso Koskinen.

Kartat

Kartoissa 2017 inventoitu Sääksjärven osayleiskaavan alue sinisellä, ja sen 2023 inventoitu laajennus-alue vihreällä. Oikeassa kartassa: **1.** Osin käytöstä poistuneen Akaa-Tampere -tien, vanhojen karttojen ja ilmakuvien perusteella, arvioitu linja. **2.** Vanhaan ratalinjaan liittyvät muinaisjännökset (sm), eli ki-pinäaidat, joiden lisäksi muita rataan liittyviä ja suojeltavaksi katsottavia jännöksiä ei ole kaava-alueella säilynyt. **3.** Osayleiskaavan täydennysalue.

Inventointi

Lempäälän kunta on aloittanut Sääksjärven osayleiskaavan (12020) laatimisen vuonna 2017. Mik-roliaiti Oy teki kaava-alueen arkeologisen inventoinnin samana vuonna (Jussila). Pirkanmaan maa-kuntamuseo, eli alueellinen vastuumuseo, antoi kaavahankkeesta lausunnon (39/2021), jonka mukaan alueella on tehtävä täydennysinventointi, jossa tulee tarkastaa ne historiallisen [Hämeen-linna-Akaa-Tampere -tien](#) käytöstä poistuneet osat, joita 2017 inventoinnissa ei tarkastettu. Lau-sunnon mukaan 2017 tehdyssä inventoinnissa ei otettu kantaa alueen halki kulkevan [vanhaan ratalinjaan](#) kuuluvan suojelustatukseen mahdollisesti säilyneen ratapohjan osalta, ja täydennysin-ventoinnissa olisi arvioitava onko historiallisella ratalinjauksella vanhan ratapohjan osia, jotka täyt-täisivät kiinteän muinaisjännökseen tai muun kulttuuriperintökohteen tunnusmerkit. Nämä kaksi

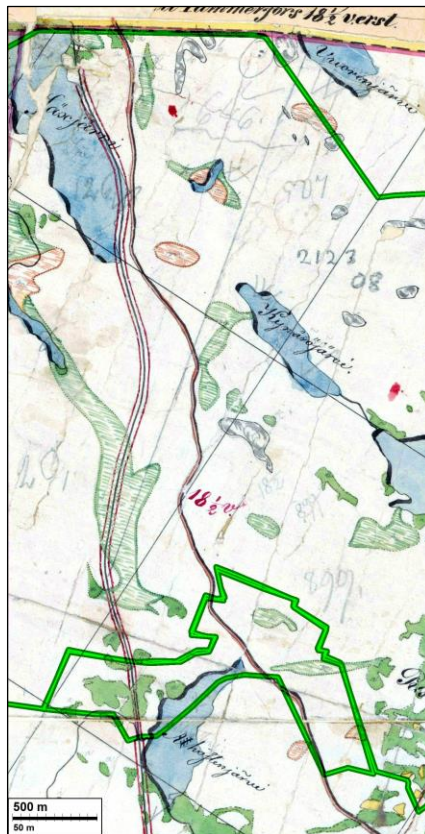
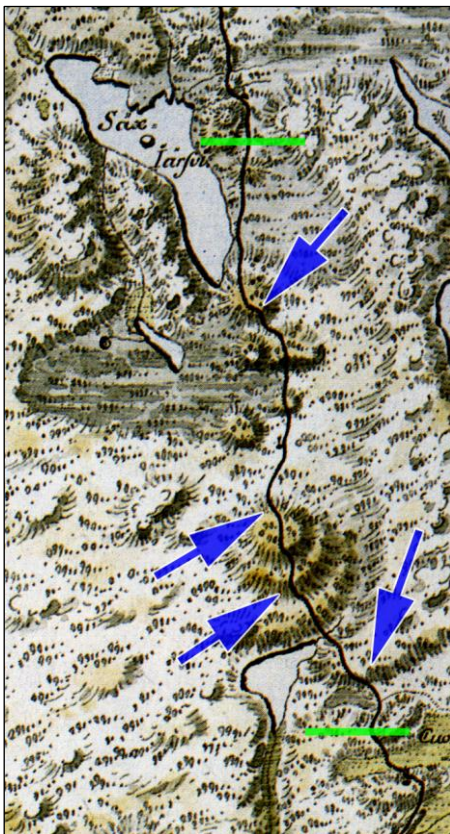

lausunnossa vaadittua asiaa huomioitiin täydennysinventoinnissa, ja lisäksi inventoitiin osayleiskaavan Ahonperään, Kukonkorpeen, Väinölään ja Ahostenjärven luoteispuolelle suunniteltu [laajennusalue](#). Juuso Koskinen teki inventoinnin maastotyön 19.10.2023 tutkimuksen kannalta hyvissä olosuhteissa.

Osayleiskaavan alueen vesistöhistoria, esihistoriallisten muinaisjäännösten potentiaali sekä vanhoille kartoille merkittyjen historiallisen ajan asutuksien sijainnit ja maankäyttö on käsitelty VT3:n parannushankkeen 2019 arkeologisen inventoinnin ja Lempäälän Sääksjärven 2017 muinaisjäännösinventoinnin raporteissa.

Hämeenlinna-Akaa-Tampere -tie

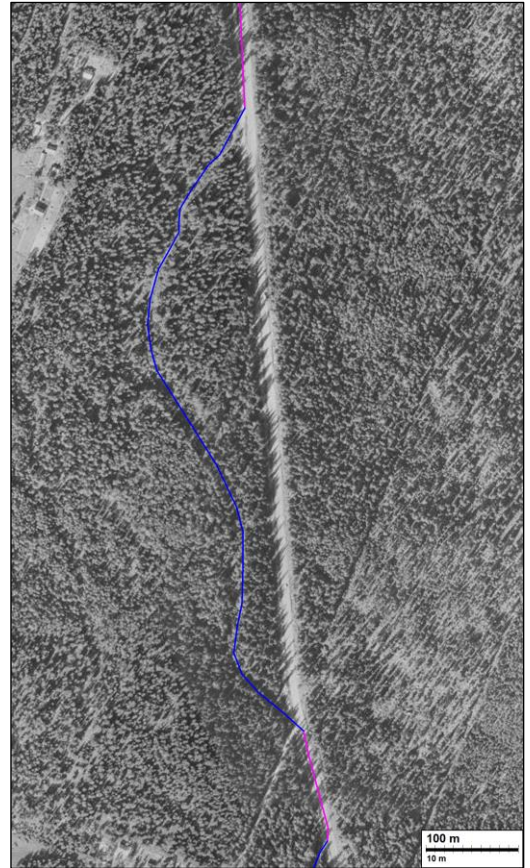
Maastotöiden valmistelussa tarkistettiin yksityiskohtaisesti vanhan Akaa-Tampere -tien kulku tutkittavien linjojen maastossa. Tielinja on merkitty 1776–1805 laaditulle kuninkaan kartastolle sekä vuodelle 1842 kirjatulle pitäjänkartalle ja se on osin näkyvissä vielä vuonna 1955 otetussa ilmakuvassa, joiden perusteella tielinja digitoitiin ja asemoitiin nykykartalle. Tarkastelun perusteella nähtiin, että tielinja tekee kaarrokseen nykyisen Kiillontien länsipuolelta jokseenkin rakentamattomassa maastossa, jossa myös Maanmittauslaitoksen valotutkamallinnuksessa (Lidar, 0,5 p) näkyy vanhan tienpohjan katkelmilta vaikuttavia kohtia. Kohdat käytiin tarkastamassa maastossa, ja tienpohjan jäännöksiä todettiin säilyneen neljässä osassa. Säilyneiden osien välissä se on todennäköisesti kokonaan tuhoutunut viimeistään voimajohtolinjan ja Kiillontien teollisuuskiinteistön rakentamisiin liittyvissä maansiirroissa. Jäännös on raportin kohde [Akaa-Tampere -tie Ahonperä](#). Muualla osayleiskaavan ja sen laajennuksen alueilla tielinja on edelleen käytössä tai sen kohta on täysin rakennettua.

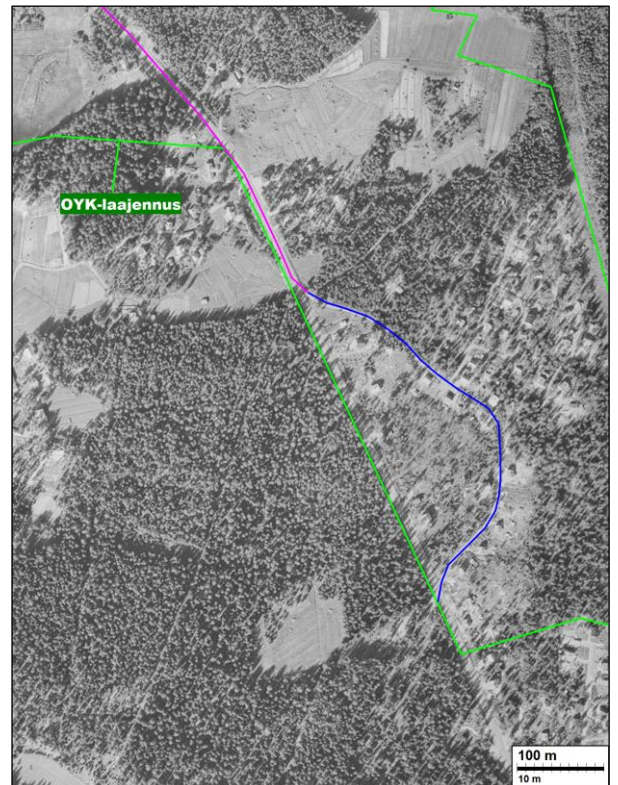
Vasemmalla: Otos vuosina 1776–1805 laaditusta kuninkaan kartastosta, johon laajennetun osayleiskaavan pohjois- ja etelärajan tasat merkitty vihreällä. Sinisellä nuolella kaarrokset, jotka näkyvät 1955 ilmakuvassa (alla) sivuteinä.

Oikealla: Vuodelle 1842 kirjattu pitäjänkartta, jossa osayleiskaavan ja sen laajennusalueen raja vihreällä. Kartalle on merkitty paikoin oittu tielinja.

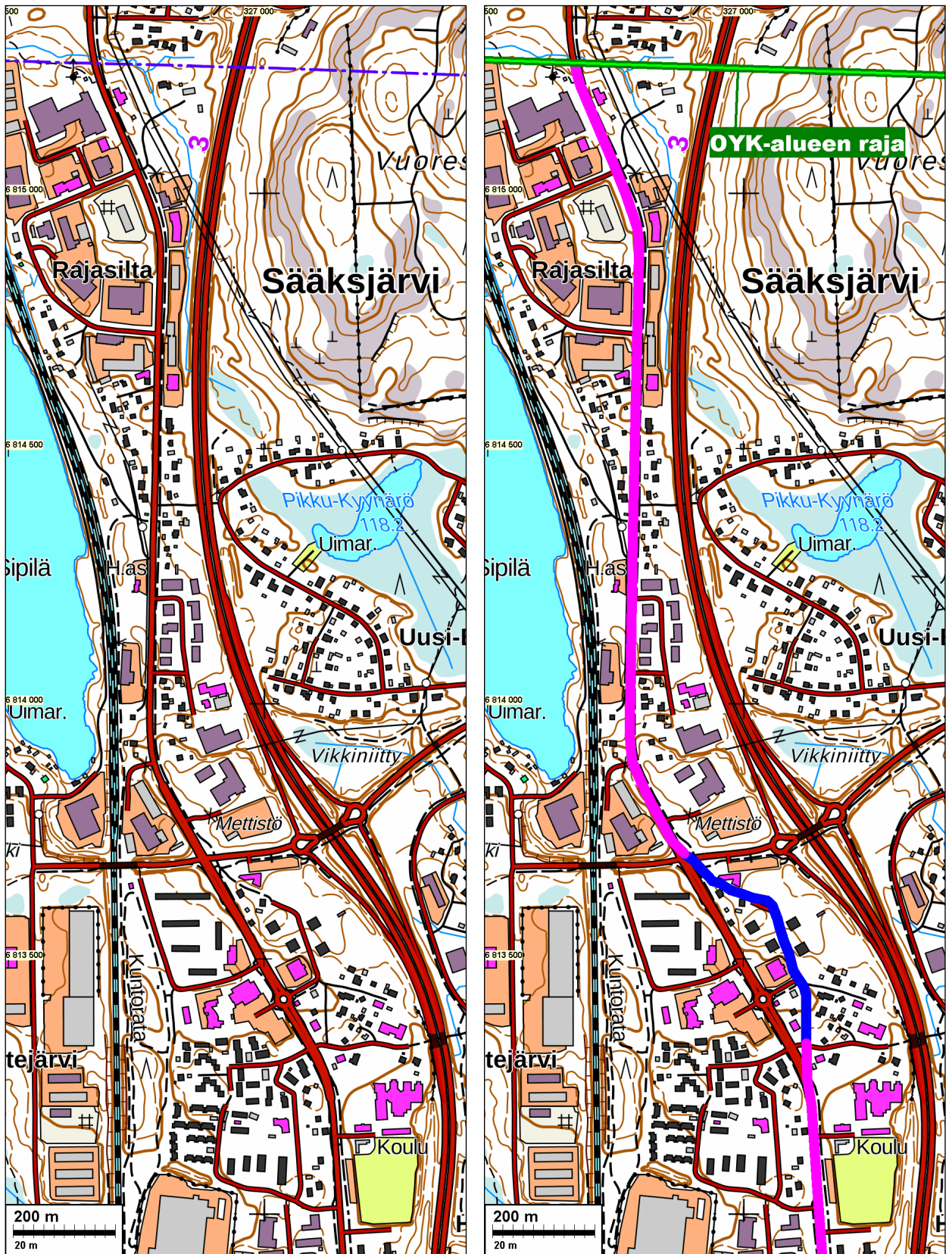

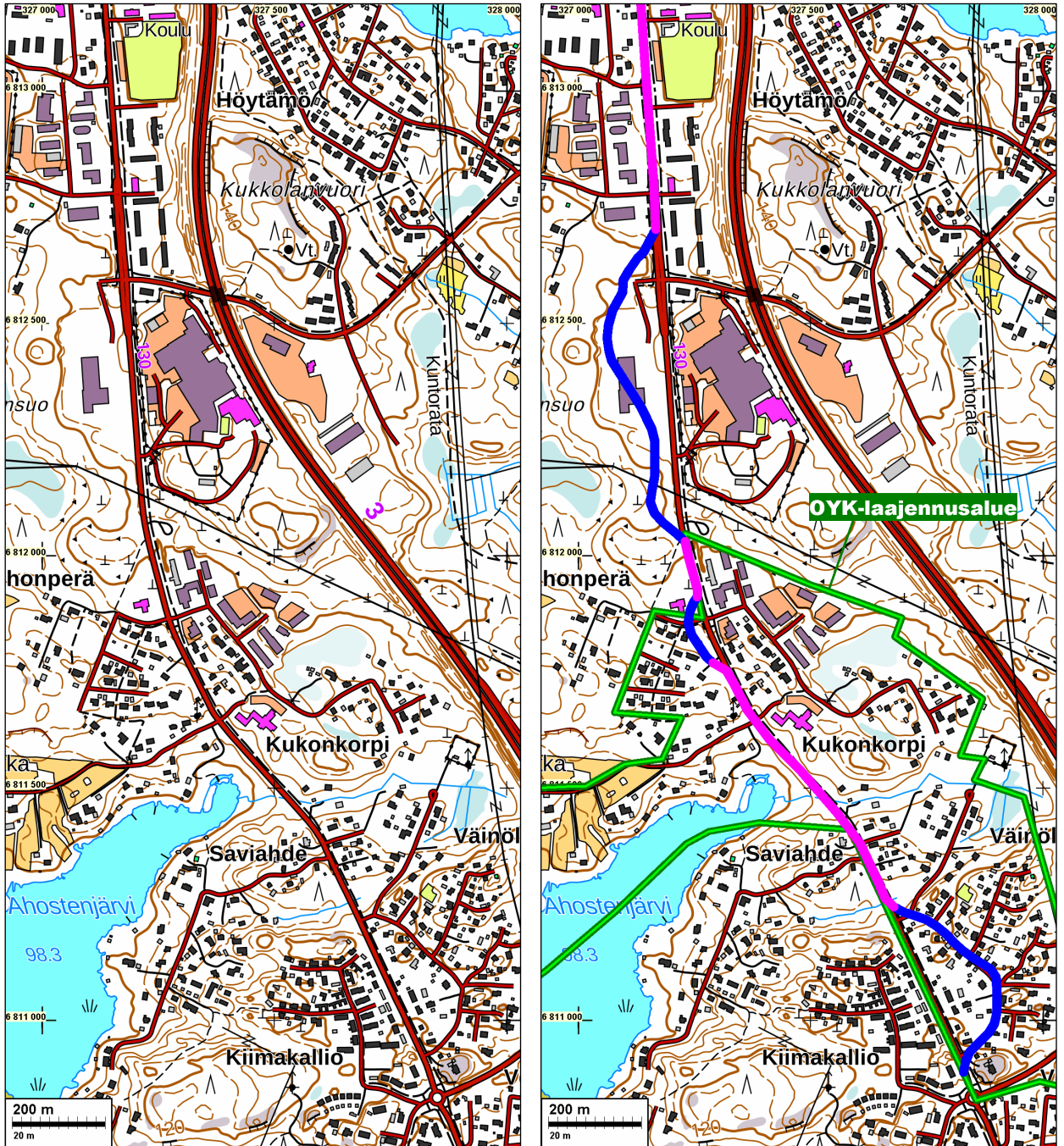
Asemoidut otokset 1955 ilmakuvista. Sinipunaisella osuudet, joissa kuninkaankartastolle merkitty tielinja on nykyisen Tampereentien ja sen reunarakenteiden kohdalla, vihreällä kaava-alueen raja ja sinisellä samat kaarrokset, jotka on merkitty kuninkaankartaston otteeseen (yllä) nuolilla. Vasemmalla ylhäällä pohjoisin kaarros, oikealla ylhäällä toiseksi pohjoisin, vasemmalla alhaalla toiseksi eteläisin ja oikealla alhaalla kaikista eteläisin. Toiseksi pohjoisimman kaarroksen kohdalla maastossa on säilynyt tien käytöstä poistuneita jäännöksiä, muualla tie on edelleen käytössä joko autotienä tai kevyen liikenteen väylänä tai sen kohta on kokonaan rakennettua.

Oikealla olevassa kartassa osayleiskaavan alueella kulkeva Akaa-Tampere -tien linja. Sinisellä 1955 ilmakuvaan digitoidut osat, sinipunaisella kohdat, joilla vanha tielinja kulkee nykyisen Tampereentien kohdalla.

Oikean puoleisessa kartassa merkinnät samoin, kuin kartassa yllä.

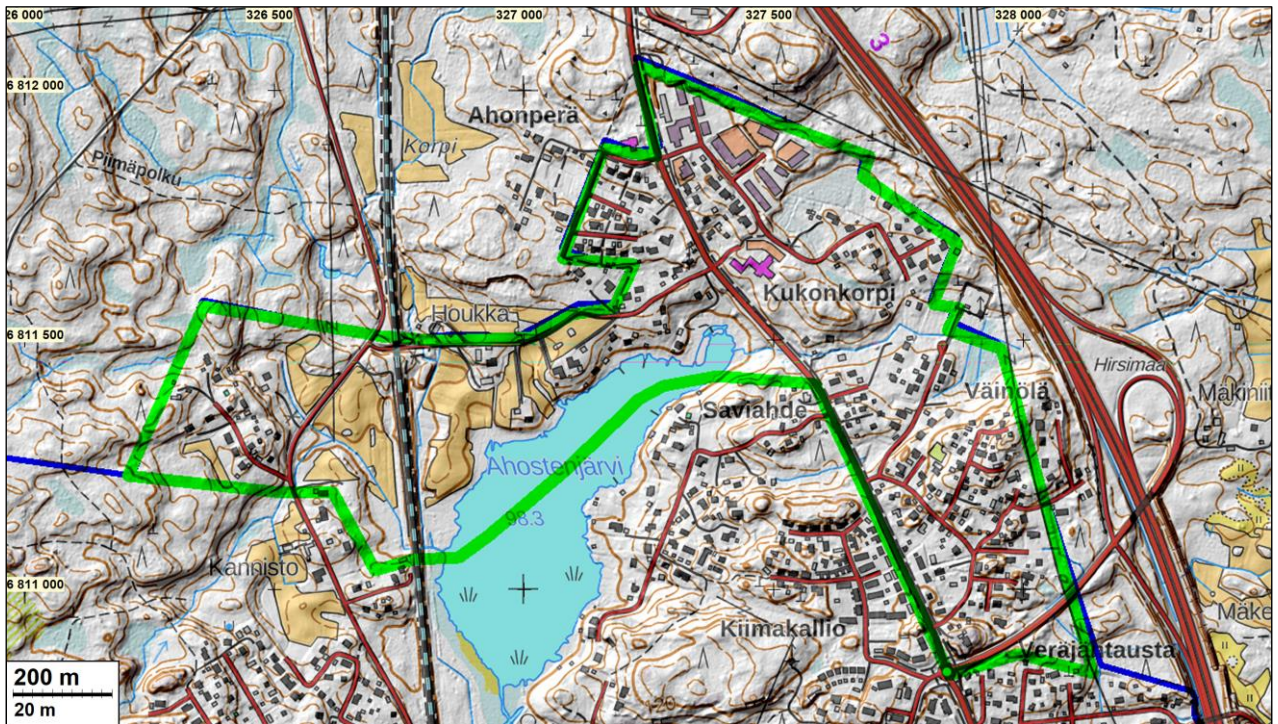
Vanha ratalinja

Osayleiskaavan alueella oleva ratalinja katsottiin maastossa kokonaan 2010 ja 2017 tehdyissä inventoinneissa, eikä sen kohdalla todettu arkeologisessa mielessä säilyneitä, alkuperäisen 1876 käyttöön tulleeseen, ratapohjan osia. Rata on poistunut käytöstä 1960-luvulla, johon mennessä sitä on paranneltu ja muokattu. Radan purku on maastohavaintojen perusteella tehty perusteellisesti, ja sen kohdalla on säilynyt ainoastaan metsäkoneuran kaltainen reitti, ja sitä on muokattu kevyen liikenteen väyläksi sekä autotieksi.

Osayleiskaavan alueella ei siis ole säilynyt, muinaisjäännöksen tai muun suojeltavan arkeologisen jäännöksen kriteerit täyttäviä, ratapohjan osia. Ratapohjan suojelustukseen ei 2017 inventoinnissa otettu kantaa, koska museoviranomaiset olivat toisessa vastaavassa ratalinjan inventoinnissa kieltäneet konsulttia sitä tekemästä. (Tiedonanto Jussila 29.12. 2023)

Osayleiskaavan laajennusalue

Osayleiskaavan raja kartassa sinisellä, laajennusalue vihreällä.

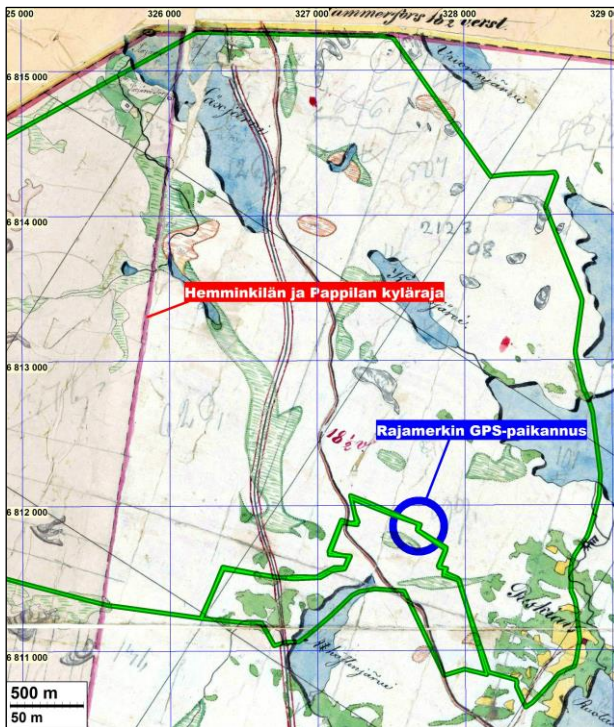
Suunniteltu laajennusalue sijaitsee osayleiskaava-alueen eteläosassa. Sen laajuus on n. 85 ha. Alueen itäpuoliskolla on Ahonperän, Kukonkorven ja Väinölän täysin rakennettuja omakotitalo- ja yritysalueita. Länsipuoliskolla, Ahostenjärven luoteispuolella on rakentamattomia peltoalueita. Alueelta ei tunneta kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita kulttuuriperintökohteita.

Tutkin aluetta maastossa tarkemmin Ahostenjärven luoteisrannoilla olevilla peltoalueilla, jotka olivat korkean nurmen peitossa. Tutkin niitä metallinilmaisimella ja satunnaisia koepistoja kaivaen, sellaisilla maastonkohdilla, joiden arvioin olevan mahdollisia rautakautisiksi asuinpaikoiksi tai esihistoriallisten pyyntikulttuurien rantasidonmaisiksi asuinpaikoiksi. Mitään muinaisjäännöksiin tai muihin suojeltavaksi katsottaviin arkeologisiin jäännöksiin viittaavia havaintoja en saanut.

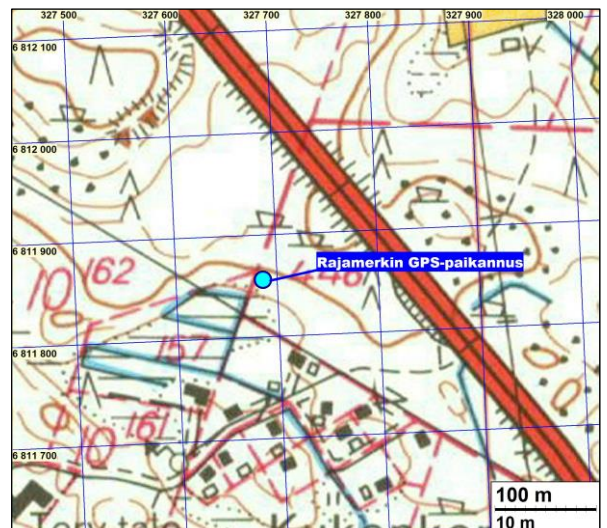
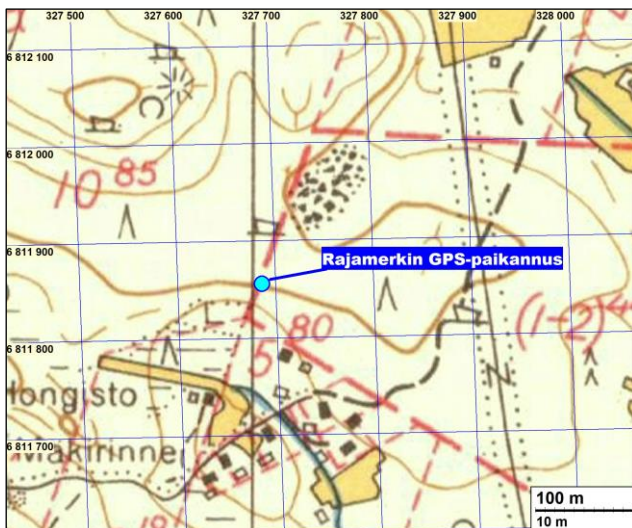
Kukonkorven koillispuolella, laajennusalueen raja kulkee 1953–1998 perus- sekä maastokartoille merkityn Kuokkalan ja Kuljun kylärajan taitepisteen kohdalla. Tarkastin taitepisteen kohdan maastossa, joka sijaitsee suomaassa, eikä siinä ollut rajamerkkiä. Taitepisteeltä noin 40 metriä pohjoiseen on mäessä kivistä ladottu rajamerkki, joka sijoittuu kylien välisen rajalinjan suoralle osuudelle, mutta myös vanhojen karttojen perusteella vuosien 1961–1975 välillä lohkotun kiinteistön rajan kulmalle (karttaotokset alla). Rajamerkki liittyy siis todennäköisimmin nykyaikaiseen kiinteistöön, eikä ikivanhaan kylärajaan. Se ei siis ole kiinteä muinaisjäännös tai mikään muukaan suojeltavaksi katsottava arkeologinen jäännös.

Akaa-Tampere-tie on osayleiskaavan laajennusalueella joko edelleen käytössä tai sen käytöstä poistuneet linjaukset ovat kokonaan rakennetulla alueella, jossa tien jäännöksiä ei ole havaittavaa säilynyt.

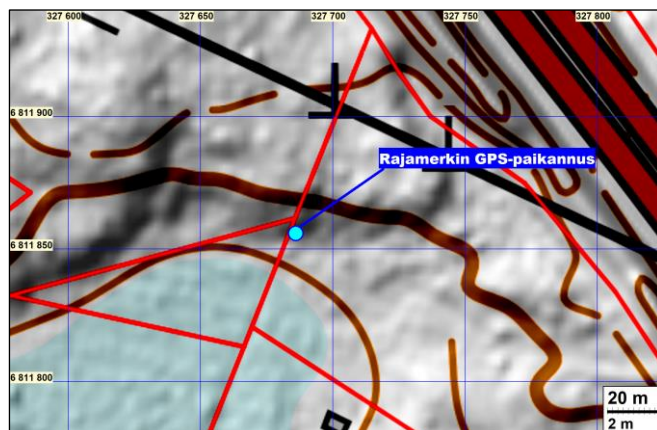

Rajamerkin paikannus (N 6811856 E 327686) vuodelle 1842 kirjatulla pitäjänkartalla. Paikannus on otettu noin 3 m tarkkuuteen pystyvällä GPS-laitteella. Kohdalle ei ole merkitty kylärajaa. Ainoastaan Hemminkilän ja Pappilan kyläraja on merkitty kartalle. Osayleiskaavan ja sen laajennusalueen rajat kartalla vihreällä viivalla.

Rajamerkin paikannus 1961 (vas.) ja 1975 (oik.) peruskartoilla. Paikannus sijoittuu 1975 karttaan merkityn kiinteistörajan päähän, jota 1961 kartalla ei vielä ole.

Vasemmalla: Rajamerkiltä otettu paikannus nykyisellä maastokartalla ja rinnevarjosteella. Nykyiset kiinteistörajat kartassa punaisella. Paikannus sijoittuu mäelle, kuten maastossa todettu rajamerkkikin.
Oikealla: Rajamerkki valkoisen nuolen kohdalla, kuva otettu etelään.

Vasemmalla: Rajamerkki koilliseen kuvattuna. *Oikealla:* Rajamerkin pystykivessä oli merkintä "2.".

Vasemmalla ylhäällä: Vanhan Akaa-Tampere-tien linjaa nykyisellä Väinöläntiellä.

Oikealla ylhäällä: Ahostenjärven koillispuolella oleva pelto, jota tutkittiin metallinilmaisimella ja koepistoja kaivaen.

Vasemmalla: Peltoaluetta osayleiskaavan laajennusalueella rautatien länsipuolella

Tulos

Täydennysinventoinnissa todettiin Sääksmäen osayleiskaavan alueelta yksi ennestään tuntematon kiinteä muinaisjäänös (sm): [Akaa-Tampere -tien](#) neljänä katkelmana säilynyt tienpohja. Muut suojeltavat kohteet on mainittu kaava-alueella 2010, 2017 ja 2019 tehtyjen inventointien raporteissa.

Osayleiskaavan laajennusalueelta ei todettu kiinteitä muinaisjäänöksiä tai muita suojeltavaksi katsottavia arkeologisia jäänöksiä.

29.12.2023

Juuso Koskinen,
Mikroliitti Oy.

Lähteet

Alanen, T. & Kepsu, S. 1989: Kuninkaan kartasto Suomesta 1776-1805. SKS.

Jussila, T. 2017. Lempäälä, Sääksjärvi. Muinaisjäänösinventointi. Mikroliitti Oy.

Koskinen, J., Sepänmaa, T. & Jussila, T. 2019. Lempäälä - Pirkkala Valtatie 3:n parannushankkeen arkeologinen inventointi. Mikroliitti Oy.

Lempäälän pitäjänkartta 1842. Maanmittauslaitos.

Poutiainen, H., Rostedt, T., Sepänmaa, T. & Jussila, T. 2010. Lempäälä Sääksjärvi Kipinäaidan inventointi 2010. Mikroliitti Oy.

Peruskartat, 2123 07, 1954 ja 2123 08 1953, 1961, 1975, 1980, 1991. Maanmittauslaitos.

Senaatin kartta. Rivit XIX ja XX, lehdet 24 ja 25, 1912. Rivit XVII ja XVIII, lehdet 24 ja 25, 1912. Maanmittauslaitos.

Aiemmin tuntematon kiinteä muinaisjäännös

Lempäälä Akaa-Tampere -tie Ahonperä

Mjtunnus: uusi kohde

Status: kiinteä muinaisjäännös (sm)

Ajoitus: uusi aika - moderni

Laji: kulkuväylät, tienpohjat

Koordin: N 6812634 E 327125, pohjoisimman osuuden keskikohta.

Tutkijat: -

Huomiot: **Koskinen 2023:** Vuosina 1776–1805 laaditulle kuninkaankartastolle ja vuodelle 1842 kirjatulle pitäjänkartalle merkitty tielinja näkyy vuonna 1955 otetussa ilmakuvas-
vassa oikaistun Tampereentien länsipuolelle jääneenä sivutienä. Sivutiekseksi jäänyt
osuus on nykyisin poistunut käytöstä ja suurimmaksi osaksi tuhoutunut viimeistään
Kiillontien teollisuuskiinteistön ja tielinjan poikki itä-länsi-suunnassa kulkevan voima-
johtolinjan rakentamisien maansiirroissa. Tienpohjaa on säilynyt maastossa neljässä
osassa, jotka ovat leveydeltään noin 6 m.

Eteläisin osuus 1 (N 6812067 E 327184) alkaa nykyisen Tampereentien länsireu-
nalla olevilta siirrellyiltä ja kaivetuilta mailta, josta alkaen se on säilynyt miltei ehjänä
noin 6 m matkan luoteeseen päin. Siitä voimajohtolinjan käytävän reunalle asti tien-
jäännös on melkoisen runneltu, mutta erottuu silti.

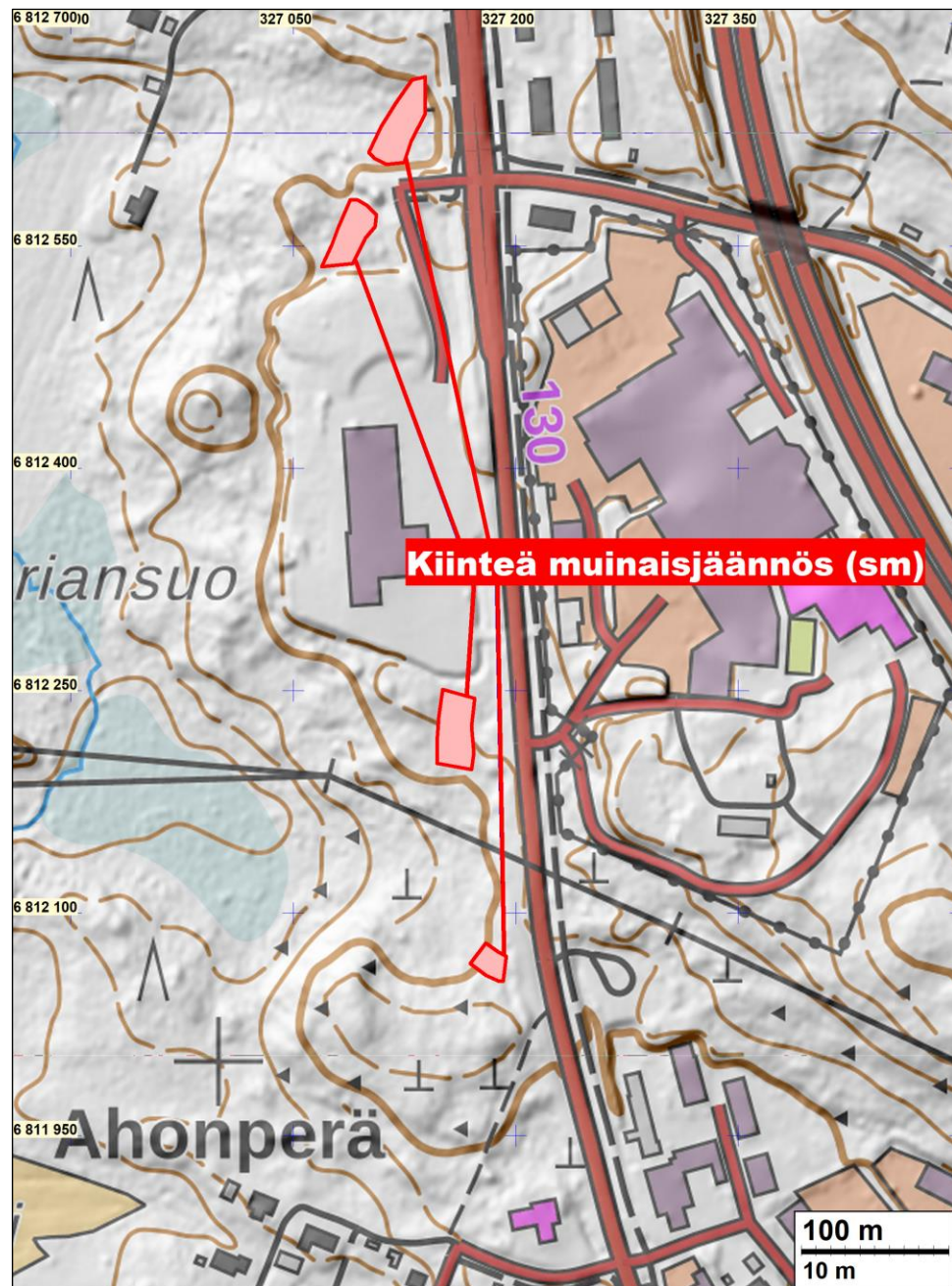
Toisiksi eteläisin osuus 2 (N 6812223 E 327159) alkaa voimajohtolinjan käytä-
vän pohjoispuolelta, ja päättyy Kiillontie 2:n teollisuuskiinteistön reunaosalle.

Toisiksi pohjoisin osuus 3 (N 6812559 E 327089) alkaa kiinteistön pohjoisreunan
massiivisten maarakenteiden pohjoispuolelta, ja päättyy Kiillontien käännöksen jat-
keena olevan levikkeen eteläpuolelle.

Kaikkein pohjoisin osuus 4 (N 6812634 E 327125) alkaa levikkeen pohjoispuo-
lelta ja päättyy nykyisen Tampereentien reunustan kaiveltuihin maihin. Pohjoisin
osuus on osin kosteapohjaisessa maastossa. Kohdalla voisi siis mahdollisesti olla
säilyneenä puisia pohjarakenteita, jollaisia on saatettu tehdä kosteikkojen ylitysten
kohdille. Paikka on saattanut silti vettyä vasta nykyisiä maarakenteita ja vedenoh-
jauksia rakennettaessa. 1955 ilmakuvas-
vassa kohta vaikuttaa kuivapohjaiselta metsä-
maastolta.

Tie periytyy oletettavasti Hämeenlinnasta Akaan ja Lempäälän kautta Tammerkos-
kelle vievästä keskiajan ja uuden ajan alun Hiidentiestä, joskin keskiaikaisen tielinjan
tarkasta kulusta maastossa ei tietysti ole tietolähdettä. Kansallisarkiston 1870-lukua
vanhemmissa kartoissa ei ole yhtään Sääksjärven aluetta, eli jäännöksen lähiseu-
tua, kuvaavaa karttaa, josta tielinjan kulkua tai mahdollisia rinnakkaisreittejä voitai-
siin katsoa (Jussila 2017: 5). Tietävästi vanhin karttalähde, jolle tielinja on merkitty
on siis yllä mainittu kuninkaan kartasto, jolle merkityn tielinjan kohdalla maastossa
olevat jäännökset melko tarkkaan sijaitsevat. Koska tiedossa ei ole mitään lähdettä,
jonka perusteella olettaa, että keskiaikainen tai uuden ajan alun tielinja olisi kulkenut
jossain toisessa kohtaa, on jäännöksiä pidettävä kiinteinä muinaisjäännöksinä.

Kohteen muinaisjäännösraja.

Vasemmalla: Eteläisin osuus 1 kuvattuna kaakkoon. Oikealla: Osuus 1:n pohjoispää voimajohtolinjan käytävän reunalla.

Toisiksi eteläisin osuus 2 etelään (vas.) ja pohjoiseen (oik.) kuvattuna.

Vasemmalla: Toisiksi pohjoisin osuus 3 kuvattuna Kiillontien levikkeeltä lounaaseen. *Oikealla:* Osuuden 3 eteläpää etelään kuvattuna. Taka-alalla Kiillontien teollisuuskiinteistön louhikkoista maarakennetta.

Vasemmalla: Pohjoisimman osuuden 4 kosteapohjainen kohta lounaaseen kuvattuna. Taka-alalla Kiillontien levike. *Oikealla:* Osuuden 4 koillispää koilliseen kuvattuna. Puiden takaa alkaa nykyinen Tampereentie.